

Broch.
Huy.
724
=
541

H 701

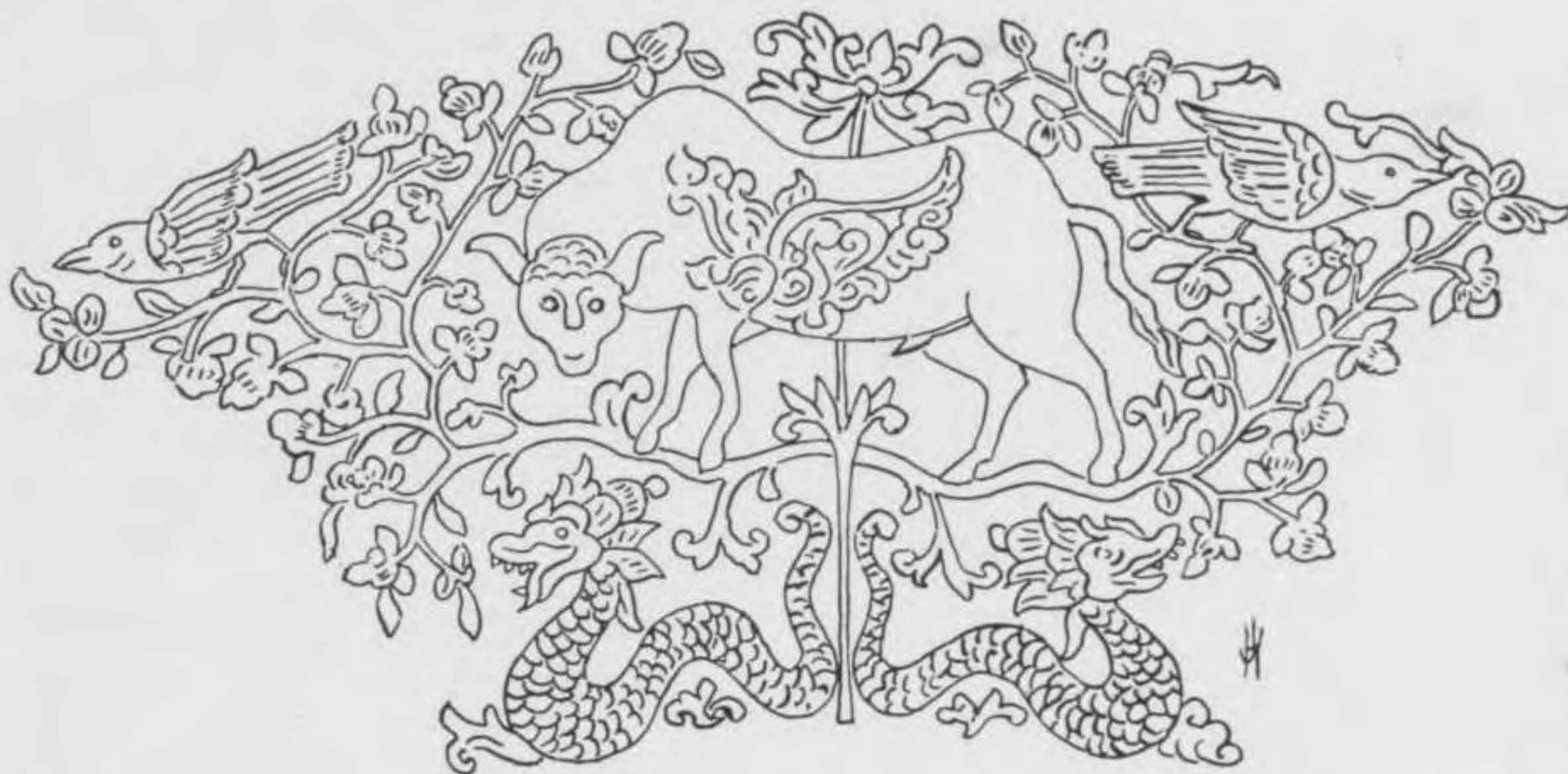
DE NAGA IN DE
JAVAANSCH E KUNST

DOOR

J. G. HUYSER.

Br G 04-50

Handwritten: ~~Hand~~
Broek. Huis. 724 = 541

Afb. 1.

Ciseleerwerk op Javaansche schaal.

DE NAGA IN DE JAVAANSCH E KUNST.

Uit Buddhistische geschriften leeren wij, dat het Heelal uit een groot aantal sfeeren bestaat, elk weder uit drie lagen bestaande, waarvan de eerste wordt gevormd door zes devaloka. Een dezer is de verblijfplaats van de vier Beheerschers der Windstreken t. w. de hoofden der Gandharva's, Kumbhanda's, Naga's en Yaksha's. De Opperheer der Naga's, de roode Koning van het Westen, wiens attributen zijn een caitya (juweel) in de rechter en een naga (slang) in de linkerhand, is genaamd Virupaksha. Deze vier Caturmaharaja's bewaken den berg Meru, het middelpunt van het Wereldsysteem, den Hindoeschen Olympus. In het Brahmanisme is Virupaksha te vereenzelvigen met Varuna, wiens attribuut de nagapaca (slangenstrik) is.

Bij een mythologische indeeling der wezens van het Buddhistisch Pantheon zien wij, Prof. Kern als gids nemende, de Buddha's (zonnen)

als de hoogste, de bewoners der duisternis als de laagste. Tusschen hen vinden o.m. de Arhats (sterren), Dewa's, Garoeda's, bovengenoemde en vele andere wezens eene plaats. De naga's vormen een afzonderlijke slangenwereld en huizen in en onder de zeeën en vloed en. Zij hebben het vermogen een menschelijke gedaante aan te nemen, uitgezonderd in den slaap en bij de paring, bewaken schatten en edelgesteenten, verwekken geluk en regen, doch ook ziekten en droogte. Zij worden geregeerd door verschillende koningen (nagaraja's), waarvan

Afb. 2.

Deel van een koperen Garoedalamp.

Handwritten: ISBN = 174694

Hum. 724 = 541
418 = 541

Afb. 3. Steenen nagakop.

vooral bekend zijn Nanda, Sagara, Vasuki, Varuna en Mucilinda, en zijn ingedeeld als Brahmana's, Kshatriya's, Vaicya's en Cudra's. Wanneer zij in eene menschelijke gedaante optreden worden zij steeds afgebeeld met een soort slangenkroon achter het hoofd. Overigens hebben zij menschelijke vormen, doch wij zien hen ook wel met een lichaam, eindigende als dat van een slang. Zoo zien wij ze op de oude fresco's en sculpturen van Ajanta, Sanghao en Mamallapuram, in het Indian Museum te Calcutta, in het British Museum te Londen enz. In Grunwedel's werk „Buddhist Art in India" komen verscheidene afbeeldingen voor als hier bedoeld. Wat Java betreft, waar Brahmanisme en Buddhisme naast elkander bestonden, moet in de eerste plaats de Boro-Boeddoer genoemd worden.

In het fraaie werk van C. M. Pleyte „Die Buddhalegende in den Skulpturen des Tempels von Boro-Budur" zijn een aantal reliefs van dezen vermaarden tempel afgebeeld. Eenige dier reliefs zullen hieronder nader besproken wor-

den. Voorts de Tjandi-Mendoet en de Ciwatempel van Prambanan. Het is begrijpelijk, dat de slang, het voorwerp van een diepgewortelde vereering in Indië, de naga, waarvan in de Hindoegeschriften zoo vaak sprake is en die bovendien zulke decoratieve eigenschappen in zich vereenigt, in de Buddhistische en Brahmaansche kunst van Indië en, na de intrede van beide godsdiensten in ons Indië, ook daar een voorname plaats inneemt, wat Java aangaat niet alleen in de kunst door het Geloof geïnspireerd en zich uitend in de reliefs der Tjandi's en voorwerpen van eeredienst, doch ook — en in niet geringe mate — bij de versiering van talrijke zoowel oude als moderne voorwerpen, bestemd tot profane doeleinden.

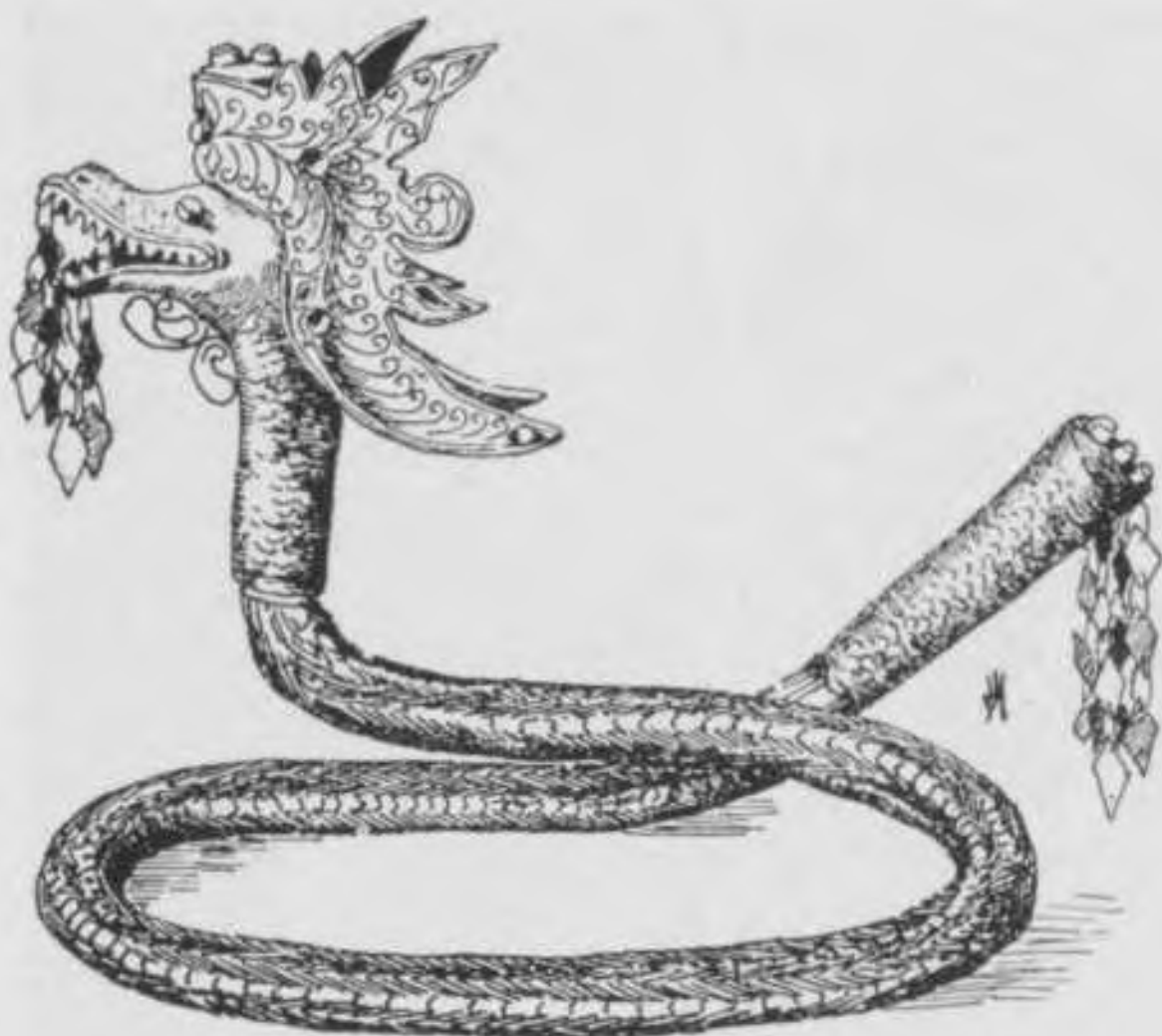
In de legenden van den Buddha Cakyamuni komen vele nagavorsten voor, welke evenals hunne mannelijke en vrouwelijke onderdanen (naga en nagi) een innige vereering koesteren voor den Meester en daarvan op ondubbeldzinnige en soms tastbare wijze blijk geven. Als Mara de Booze in zijn afgrijselijken strijd tegen den Grooten Wijze het onderspit heeft gedolven, zingen de godscharen ter eere van Hem die onoverwinbaar bleek te zijn een lied, waarvan een der coupletten luidt:

„Nu heeft de luisterrijke Buddha overwonnen
En de booze Mara is verslagen,
Zoo verkonden bij den Kenniszetel juichend
De Nikkers's Grooten Zieners zegepraal".

Afb. 4.

Bronzen naga.

Afb. 5. Armband van Djocjasche bruid

Aldus luidt de vertaling van het loflied volgens Prof. Kern, die de naga's bij voorkeur Nikkers noemt. Er is zelfs een naga geweest, die als monnik den Buddha diende. Toen evenwel gedurende zijn slaap aan het licht kwam, dat de gewaande monnik een slang was, gaf de Meester hem te kennen, dat hij als zoodanig geen broeder kon zijn, doch deelde hem tevens de wijze mede, waarop hij van zijn voor de sangha ongepaste natuur kon bevrijd worden. Dat de Meester den naga's overigens niet ongenegen was, blijkt uit zijn bezoek aan den nagavorst Gopala, die een donkere grot bij Nagara bewoonde en door den Buddha van zijn onzalig voornemen om der menschheid zoo veel mogelijk leed te berokkenen werd afgebracht. Als de naga beloofd heeft de leer getrouw te zullen zijn, zegt de Buddha hem van zijne zijde toe, dat, als hij eenmaal het Nirwana zal bereikt hebben, hij den bekeerden naga zijn schaduw zal nalaten. Dat de Buddha woord hield behoeft niet gezegd te worden: eeuwen later werd de schaduw nog gezien.

Naga's, waaronder Subhuti (later Arhat geworden), waren het die uit den mond van Cakyamuni de wijsheid, later vervat in het be-

roemde boek Prajnaparamita, vernamen en deze overbrachten aan Nagarjuna, den stichter van het Mahayana. Naga's waren onder de wezens, die den Bodhisatva Cakyamuni omringden op het oogenblik, dat hij in den Tushita-hemel, waar thans te toekomstige wereldverlosser Maitreya verwijlt, voor het laatst was gezeten op zijn troon Crigarbha. Naga's baadden het prinsje Siddharta kort na zijn geboorte uit Maya. Na de verbranding van het lichaam van den Buddha werd een deel van zijn asch, zoodat een tand, aan de nagavorsten Elapatra,

Afb 6

Bronzen vaas.

Afb. 7.

Baroeno, nagavorst uit de wayang-poerwa.

Anawatapta en Mucilinda geschonken en door dezen als relieken bewaard.

Op den tweeden omgang van den Boro-Boeddoer-tempel treft men bas-reliefs aan, betrekking hebbende op het leven en strijden van genoemden Buddha. Van deze reliefs willen wij de navolgende — waaronder de geschiedenis van Sujata's gouden schaal — nader bespreken, hierbij de verklaring van Pleyte overnemende.

1. De Bodhisatva begeeft zich, ten einde zich met een bad te verkwikken, naar de rivier Nairanjana (thans Lilanj), in de hand de gouden schaal met melkspijs houdende, welke hem door Sujata is geschonken. Een naga en drie goden

knielen voor hem neder, eerbiedig de handen tot een sembah gevouwen.

2. De Bodhisatva schrijdt door het water, terwijl de goden bloemen strooien. Twee gekroonde naga's — thans in hun gedaante van slang — steken den kop uit de golven, als om van hunne belangstelling te getuigen (Zie afb. No. 10).

3. De dochter van den Nagavorst Sagara, welke vorst ook in Ramayana een rol speelt, duikt uit het water op, knielt voor den Bodhisatva neder en biedt hem een fraaien, met vlaggen versierden, zetel aan. Drie naga's knielen op den rotsigen oever en houden bloemen in de hand.

Afb. 8.

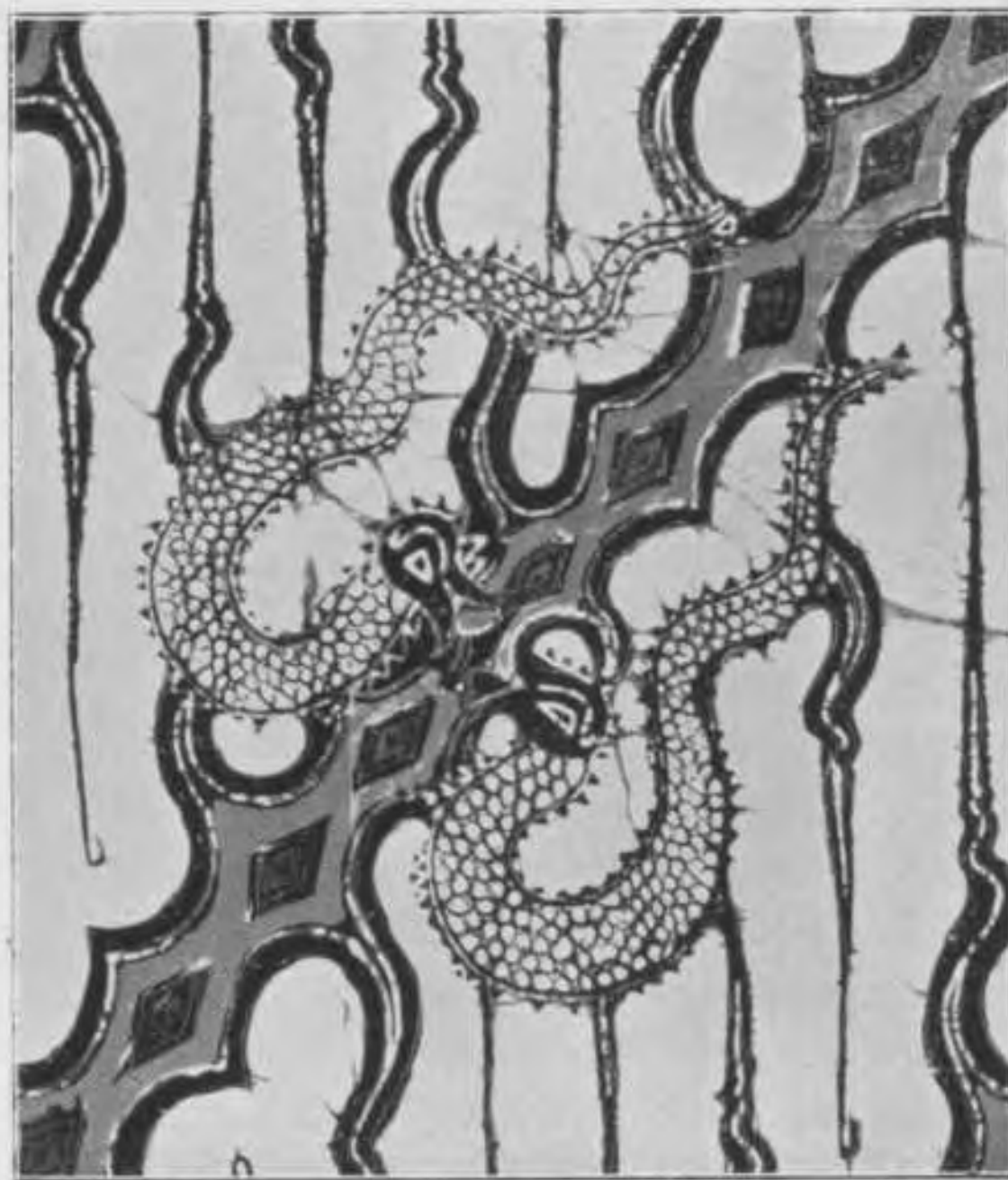
Vishnoe als Kreshna.

4. De Bodhisatva zet zich na het bad aan den oever der rivier, waar schubdieren over de rotsen kruipen en apen in de boomen klimmen, neer op den hem geschonken troon en verorbert het melkgerecht. De prinses en twee dienaressen knielen weder voor hem.

5. De Bodhisatva werpt daarna de ledige schaal in de rivier. Sagara vangt de schaal, als deze het midden der rivier bereikt heeft, op, doch moet haar op zijn beurt afstaan aan Indra, die hem als een Garoeda, den doodvijand der naga's, de kostbare schaal betwist.

Daarop — zoo wil de legende — begeeft zich de Bodhisatva naar Bodhiwanda, ten einde aldaar de volle wijsheid deelachtig te worden.

Op een der reliefs zien wij nu hoe de nagarajah Kalika en zijn gemalin Suvarnaprabhasa met hun gevolg tot hem komen om den Bodhisatva, van wien een goddelijk licht uitstraalt, hulde te brengen. Als deze de volle wijsheid verkregen heeft en Buddha geworden is, verkeert hij — en wel in de vijfde week na dat gedenkwaardig oogenblik — bij den nagavorst Mucilinda, die hem, ten einde hem voor de aanhoudende regens te beschutten, zevenmaal omkronkelt en zijn slangenkroon boven het hoofd houdt. De vorst put zich uit in eerbewijzen en werpt zich, zooals een volgend relief toont, voor den Buddha neer. Ook de nagavorst Sudarcana behoort — weer een ander relief getuigt hiervan — tot Buddha's vereerders. Wij zien hier den Buddha op een leeuwentroon gezeten, waarnaast een naga staat met een pajong in de hand. Tallooze naga's, behoorende tot het gevolg van den vorst, houden bloemen en schalen met spijsen in de hand, eerbiedig voor den Buddha knielend of vóór hem schrijdend.

Afb. 9.

Batik motief.

Afb. 10.

Bad van den Bodhisatva.

Aan de Zuid-Westzijde van de Tjandi-Mendoet is een groot tafreel, dat een rivier met lotusplanten te zien geeft, waaruit een naga en een nagi oprijzen, boven wier hoofd drie gekroonde slangenkoppen uitsteken. Zij torschen een lotuszettel, waarop een vierarmig Buddhabbeeld is gezeten, geflankeerd door twee kleinere twee-armige figuren.

Een fraaie, gekroonde, naga versiert het Yoni-vormig voetstuk van het groote Ciwabeeld in den Ciwatempel van Prambanan. Het beeld zelf draagt over den linkerschouder een oepa-

wita (het heilige koord, dat gewoonlijk als slang is voorgesteld en op talloze beelden te zien is) waarlangs zich een slang kronkelt. Een foto van dit beeld vergezelt den tekst (afb. 14). Ook bij de tempelwachters op de aloen — aloen te Singasari (Zie afb. 11 en 15) ziet men de oepawita, zoomede arm- en polsringen in den vorm van een slang.

Varuna, de Brahmaansche Beheerscher van het Westen, kenbaar aan de nagapaca, gevormd door een als strik gekronkelden slang, wiens kop met een juweel is gekroond, vindt men

Afb. 11.

Tempelwachter te Singasari (Collectie Kon. Instituut
voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned-Indië
te 's Gravenhage.)

Afb. 12.

Kris-modjopahit met naga.

onder de godenbeelden aan de buitenzijde van genoemde tjandi, zoomede in een der na te noemen reliefs van de Tjandi Panataran.

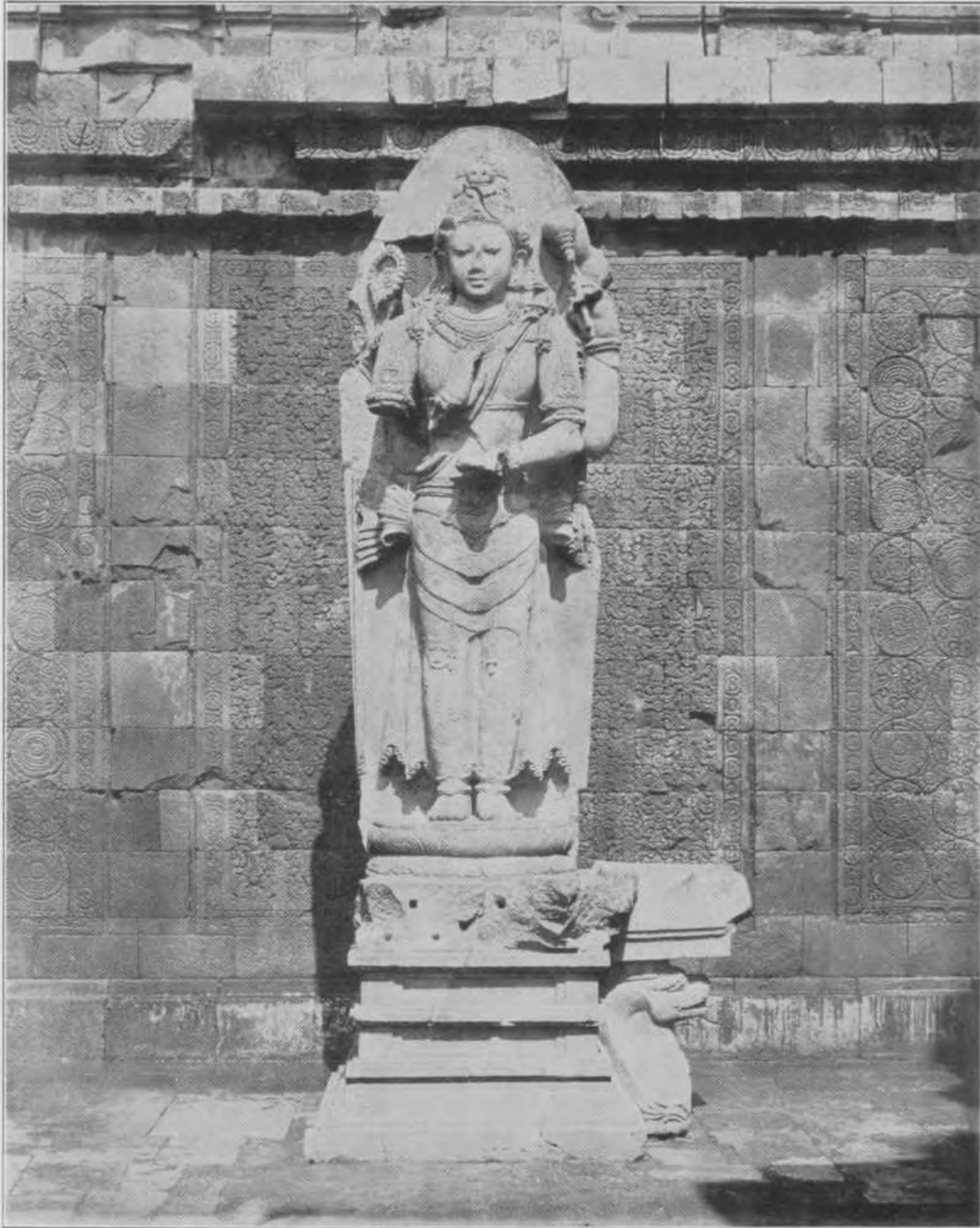
De slang behoort tot de z.g.n. vahana's, d.i. rijdieren der goden uit het Hindoepantheon. De zevenhoofdige reuzenslang Mahasesha of Ananta komt in Indische beeldhouwwerken voor als de vahana van Vishnoe en Lakshmi, de slang Vasuki (naar wien wellicht de provincie Besoeki is genoemd) als die van Kreshna, de achtste avatara van Vishnoe. Beide slangen

zijn met zes andere en acht olifanten de dragers van den berg Meru, hiervoren genoemd. Sesha was het, die aan Doerga — in Java vereenzelvigd met prinses Lara Donggrang — een slangengordel met groote edelgesteenten schonk. Op een der reliefs van de Tjandi Ciwa, waarin de Ramalegende wordt afgebeeld en wel het eerste, ziet men Vishnoe, kenbaar aan zijn attributen, gezeten op den slang Sesha, oprijzende uit de golven, waarin visschen en krabben zwemmen. Aan zijn rechterzijde ziet men zijn vahana, den vogel Garoeda, voorgesteld als een menschelijk wezen met vogelkop, vleugels en klauwen. Koning Dacaratha, vergezeld van eenige andere personen — mogelijk zijn Rama en zijn broeders bedoeld — zit vóór hem. In een ander relief steekt een gekroonde slang nijdig zijn kop uit het water, dat wemelt van zeemonsters, waaronder een Makara, die

Afb. 13.

Golok met naga.

Afb. 14.

Ciwabeeld, tjandi Prambanan.

Afb. 15.

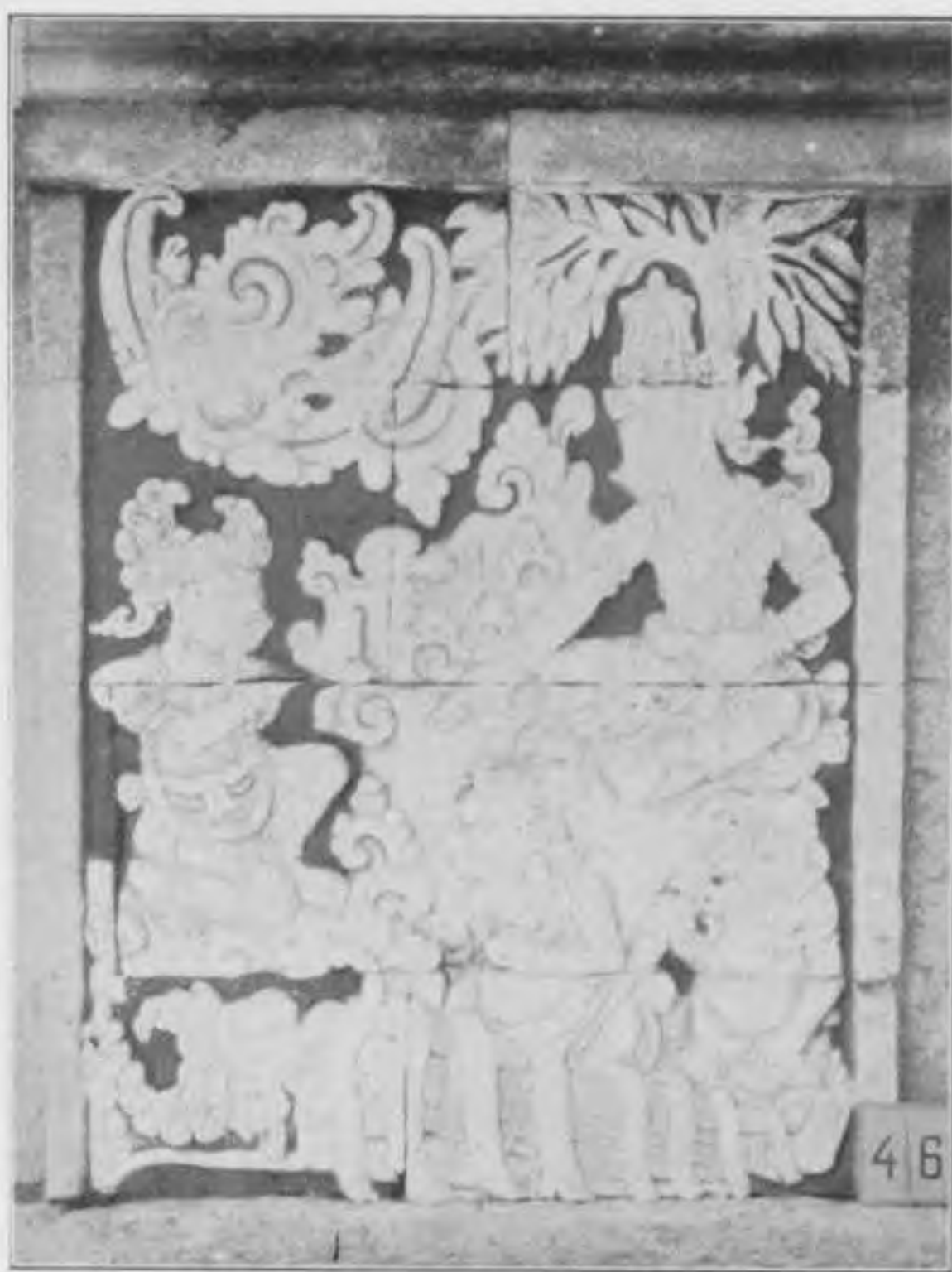
Tempelwachter te Singasari
(Collectie als voren.)

de apen van Koning Soegriwa beletten willen een dam naar Langka te maken. De reliefs van de Tjandi Panataran geven een deel der Ramalegende te zien. Daar eenige dier reliefs voor ons onderwerp van belang zijn, wordt er een van afgebeeld. (Zie afb. 16), voorstellende den aap Hanuman, die in zijn strijd tegen de rakshasa's in Langka ten slotte omwonden wordt door de nagapaca van Indradjit, den zoon van Ravana, waarna tien rakshasa's hem opnemen en vóór laatstgenoemde brengen. Tallooze fraaie afbeeldingen van deze reliefs zijn opgenomen in het werk „Beschrijving van Tjandi Singasari en de Wolkentafereelen van Panataran”.

Dit tijdschrift is niet de plaats om opgave te doen van alle naga's, welke hier en daar op Java zich bevinden, maar niet met stilzwijgen mogen worden voorbijgegaan de vele en goed

bewaarde naga's aan de Tjandi Panataran en de groote steenen naga aan de statietrap te Giri bij Grisse. In het Museum van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen vinden wij verscheidene steenen yoni's, welker tuit door een nagakop wordt gedragen, voorts een houten nagabeeld (Loemas) afkomstig van de woning van een Regent, zoomede een houten naga, gediend hebbende tot versiering van de prauw, waarin een prins van het oude Rijk Modjopahit te Bandjermasin zou zijn gekomen.

Oneindig is het aantal voorwerpen, waarop de naga als ornament voorkomt of die den vorm van een naga hebben. Vermelden wij om slechts een greep te doen krissen, goloks en speerpunten, lampen, vazen en schalen, muziekinstrumenten, gongstandaards, batiks, gordels, armringen en munten. Behalve in genoemd

Afb. 16.

Hanuman, in de nagapaca gevangen.

museum zijn vele van dergelijke voorwerpen te zien in 's Rijks Ethnographisch Museum te Leiden (Rapenburg). Afbeeldingen van enkele dier voorwerpen vergezellen dit artikel.

Afb. 5 is een swassa filigrain armband, deel uitmakende van de sieraden eener Djocjasche bruid. Afb. 2 is een der kaarsenhouders, behorende tot een koperen lamp in den vorm van een Garoeda met uitgespreide vleugels. De teekening aan het hoofd van en onder dit opstel behoren tot de versieringen van oude koperen schalen (een en ander in bezit van schrijver).

De navolgende voorwerpen bevinden zich in 's-Rijks Ethnographisch Museum te Leiden (Rapenburg):

Afb. 8 Vishnoe als Kreshna, wiens rechtervoet rust op den kop van Ananta, vergezeld van Lakshmi en Satyabhama, Afb. 3 een nagakop van trachiet, een fragment, dat als kunstwerk op één lijn mag worden gesteld met de beroemde Prainaparamita, eveneens in gemeld Museum aanwezig. De kroon van den slang is met het makara-ornament versierd, dat i. c. merkwaardig veel overeenkomst vertoont met het Rococo-ornament. Zou men zeggen, dat er wellicht 700 jaar tusschen ligt?

Afb. 6 is een bronzen vaas voor reukwater, afkomstig van Kediri, Afb. 4 een bronzen slang, gebruikt bij processies, Afb. 12 een Modjopahitkris, waarvan het lemmet met een naga is versierd en de greep een mansfiguur voorstelt en Afb. 13 een golok uit de 12^e of 13^e eeuw, welks gedamasceerd lemmet eveneens het nagaornament heeft. (Zie ook No. 2 van dit tijdschrift en de hier afgebeelde krissen, eigendom van den Heer Eelco Vis.)

De Heer A. Oosthoek vergunde ons uit zijn bekend uitgave „De Batikkunst in Nederlandsch-Indië” (C. P. Rouffaer en H. H. Juynboll) afbeelding No. 9 over te nemen, het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië te 's-Gravenhage stelde ons de photo's van twee tempelwachters (afb. 11

en 15) ter beschikking, terwijl het Koloniaal Instituut, afd. Amsterdam, ons de photo ter

Afb. 17.

Kris met nagaversiering.

reproductie afstond, als No. 16 opgenomen en voorstellende Hanuman, in de nagapaca ge-

Afb. 18.

Kris met nagaversiering.

vangen. Helaas is de cliché wat flauw uitgevallen, maar bij nauwkeurige beschouwing kan men den vermetelen Hanuman, die het waagde alleen naar Langka te gaan ten einde de geroofde Sita weg te voeren, op den grond zien liggen, omgeven door eenige rakshasa's, waaronder Rawana op zijn troon.

Als proeven van Javaansche geelgieterskunst mogen dienen No. 22, een sierlijke, geciseleerde kandelaar in den vorm van een naga en No. 20, twee koperen naga's, die een fraai à jour schermpje omlijsten, vervaardigd van het materiaal, waarvan de wajang-poerwafiguren worden gemaakt (coll. van schrijver.)

Wij zouden de reeks afbeeldingen tot in het oneindige kunnen voortzetten, doch meenen hiermede te kunnen volstaan.

Vermelden wij nog, dat tot de oepatjara (kroonsieraden) der Javaansche Grooten ook de slang behoort, die in dezen vorm als herinnering aan zijn roemruchtige voorvaderen, als symbool van vorstelijke grootheid voortleeft, en dat de slang behoort tot de figuren van de wajang-poerwa, dit is de wajang waarbij de van buffelleder vervaardigde, uitgebeitelde en fraai beschilderde figuren van goden, helden en dieren worden gebezigd en de heldenfeiten uit de Ramayana en Brata-Yoedda op het scherm worden vertoond.

Uit Groneman's werk „In den Kedaton te Jogjakarta, Oepatjara, Ampilan en tooneeldansen" namen wij van een groep Hofdames, die de oepatjara dragen, eene over, en wel de draagster van de Arda Walika, den gouden naga. Van de wajang-poerwafiguren wordt hier Baroenno gegeven (Varuna). Behalve dezen naga heeft deze wajang nog een gewonen naga en een nagapaca.

De vorm van den naga, optredend in zijn ware gedaante of in menschelijken vorm, is zóó karakteristiek, dat vergissing omtrent zijn aard schier onmogelijk voorkomt. Niettemin wordt, volgens de met klem verdedigde opvatting van Dr. Groneman, aan het z.g.n. Kala-

Makaraornament, dat bijna aan geen tempel ontbreekt en waarover in No. 3 van „Het Ned.-Indische Huis Oud en Nieuw” gespro-

Afb. 19.

Arda walika, oepatjara van Djocja.

ken wordt, ten onrechte deze naam gegeven en moet dit typisch Javaansche ornament Garoeda-Naga genoemd worden: de kala zou een Garoeda, de makara een naga zijn, wiens staart door den Garoeda, zijn ervijand, wordt gegrepen, ten einde hem weerloos te maken en hem te beletten den Buddha te schaden. Wij hebben reeds gezien, dat de naga den Buddha geenszins vijandig is, doch in alle geschriften als zijn vereerder en beschermer is voorgesteld. De reden van de minder vriendelijke bejegening van de zijde der Garoeda's is dus niet gelegen in de gezindheid der naga's jegens den Buddha. Waar de Kalakop in geen enkel opzicht lijkt op dien van een vogel, die toch een snavel en geen breeden mond met tanden heeft, en de makarakop met zijn langen slurf en slag-tanden niets heeft van den kop eens slangs met zijn spitse tanden en bekroning, mogen wij veilig de benaming, welke gewoonlijk aan genoemd ornament gegeven wordt, de juiste noemen.

Daar de naga, behalve in de evengenoemde Ramayana en Brata-Yoedda ook in enkele echt Javaansche sagen een rol speelt, moeten die sagen met een enkel woord besproken worden. De inhoud van twee dier vertellingen, medegedeeld door T. J. Bezemer in „Volksdichtung aus Indonesien”, komt op het volgende neer.

KASONGO.

In een moerasachtige vlakte in de buurt van Mendang-Kamolan huisde oudtijds een reuzenslang, dien de vorst, wiens zoon hij beweerde te zijn, een ijzeren harnas had laten aandoen, zoodat hij alleen den afzichtelijken kop kon bewegen. Eens kwamen tien herdersknaapjes in zijn nabijheid en, voor den regen willende vluchten, begaven negen hunner zich in den geopenden slangenmuil, door hen voor een grot aangezien. Terstond sloot het ondiep den muil en slokte de negen knapen op. Toen de Koning van dit vreeselijke voorval kennis kreeg, liet hij den kop van het gevaarlijke monster vastspijkeren. Om los te komen wrong deze

Afb. 20.

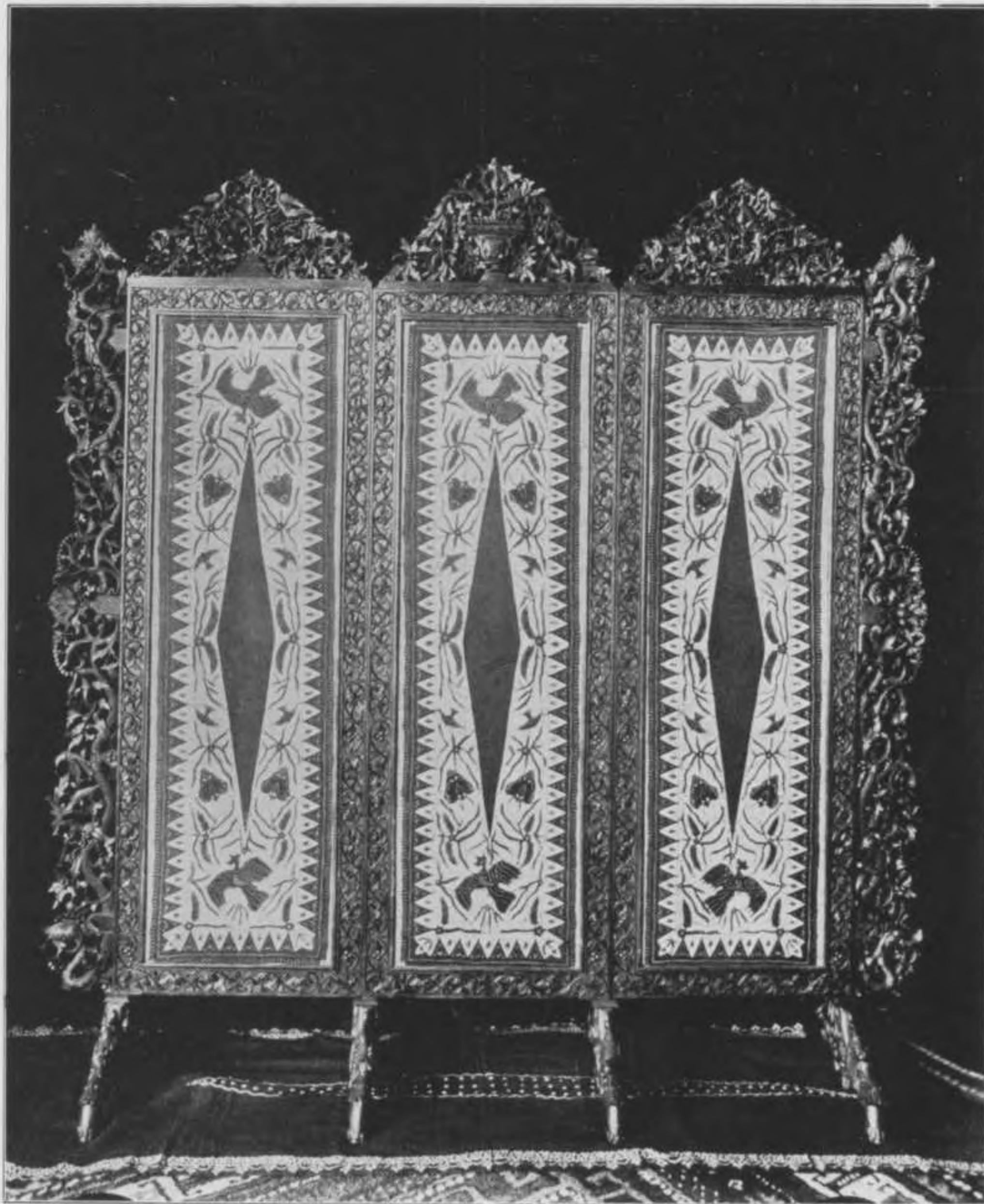
Koelit scherpje met koperen naga's.

zich in reuzenbochten, het werd aardedonker en een hevig onweder brak los. Toen de natuur bedaard was, was de slang verdwenen. Sindsdien heet deze plaats „Kasongo", welk woord negen beteekent.

DE SCHEPPING.

De reuzenslang Tumuldang di Bosi verwijt God Batara Goeroe, dat deze geen kinderen heeft, maar is zoo welwillend hem het middel aan de hand te doen nakomelingschap te bekomen. Batara Goeroe legt op verzoek van den slang heerlijke vruchten in diens muil en ziet, daarmede bezig zijnde, opeens een ring aan een zijner vingers schitteren, die, zooals

de slang hem mededeelt, een geluksring is. Batara Goeroe en zijn ega dansen van vreugd en vernemen hoe zij met den ring moeten handelen om hun wensch vervuld te krijgen, waarop de slang in de golven verdwijnt. In zijn paleis teruggekeerd, wrijft Batara Goeroe den ring met citroensap en spreekt zijn verlangen uit een zoon te hebben. De wensch wordt vervuld en nog vier malen daarna wordt het echtpaar met de geboorte van een kind verblijd. Batara Goeroe schept later, nadat een zijner zoons dit tevergeefs beproefd heeft, de aarde, waarop bergen en dalen ontstaan doordat een andere zoon, die zich in de onder-

Afb. 21.

Japara-scherm met naga-snijwerk en Djocja-batiktableaux.
(collectie van schrijver.)

wereld bevindt en daar in een ijzeren kooi gevangen zit omdat hij het scheppingswerk belemmerd heeft, zijn rug tegen de onderzijde der aarde stoot. Nog steeds zit hij gevangen en als hij poogt los te komen, beeft de aarde.

Verscheidene fabels, waarin de slang optreedt, zijn in reliëfs van de Tjandi-Mendoet in beeld gebracht, o.a. een fabel uit de Tantri: „De Brahmaan, de krab, de kraai en de slang”, verteld in een artikel van Dr. J. Brandes, opgedragen aan Prof. P. J. Veth.

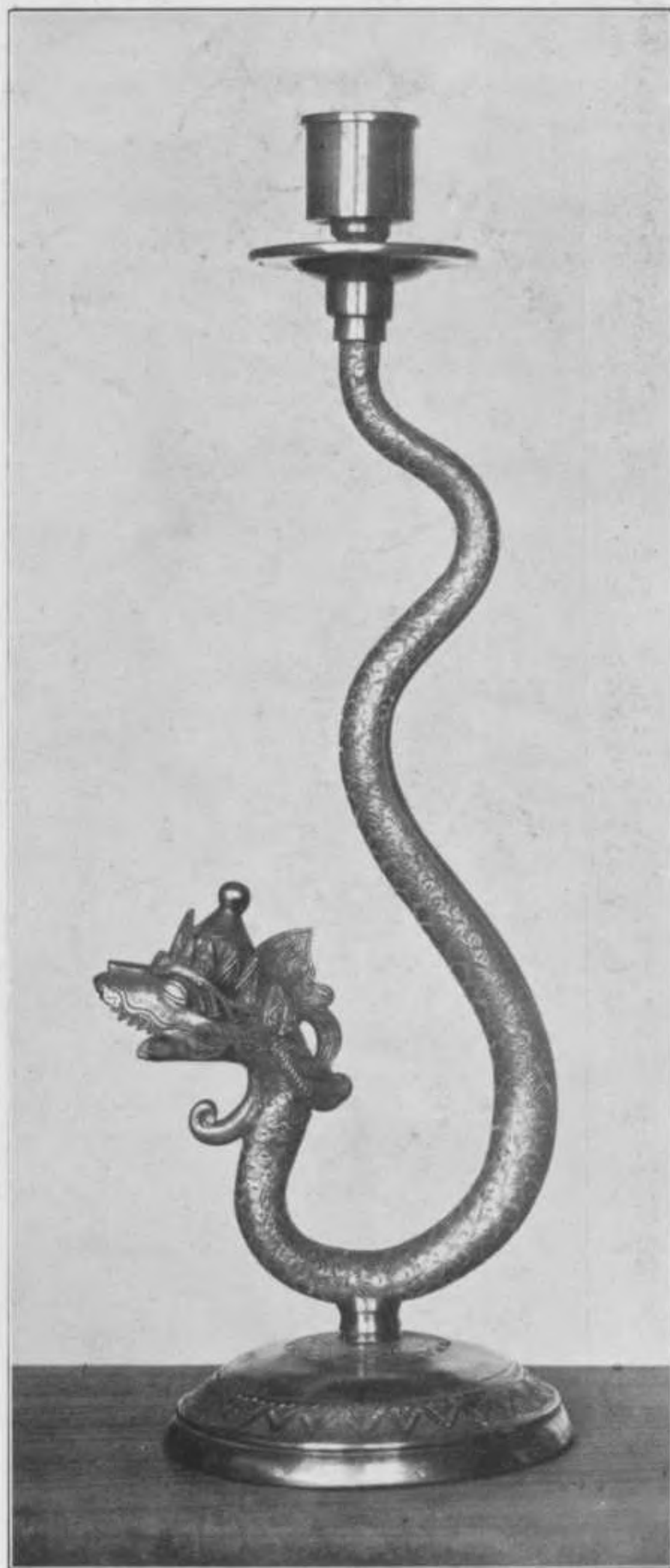
Met het bovenstaande meenen wij genoegzaam te hebben aangetoond welk een belang-

rijke plaats de Naga in de Javaansche kunst

Afb. 22.

Krishuis met dubbele naga.

Afb. 23.

Modern koperwerk van Soerabaya.

Afb. 24.

Japara-schermpje met nagabekroning en
Wajangfiguur, versierd met vijf naga's.
(coll. van schrijver.)

inneemt. En dit is ook het geval met de Balineesche Kunst, zooals ons de tempels en kunstproducten van dit eiland leeren. De kunstenaars, die de Hindoetempels in onzen archipel bouwden, namen die van het vaste land van Indië tot voorbeeld. De nagavereering werd overgebracht en schoot welig wortel, zoodat men zelfs de vraag mag stellen waar de nagavereeringen het meesten gelukkigst werden toegepast, in Engelsch-Indië en Indo-China of in onzen Oost. Maar hoe het ook zij, in ons Indië staat de naga in even hoog aanzien. Zijn roem is duurzaam vastgelegd in de tjandi's en de Volkskunst zal de herinnering aan den naga levendig houden.

J. G. HUYSER.

Amsterdam, 1914—1915.

